

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ВАКУЛЕНКО ОЛЕКСАНДР ФЕДОРОВИЧ

УДК 343.137.5 (477)

**ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ
ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Юхно Олександр Олександрович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Лук'янчиков Євген Дмитрович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
професор кафедри інформаційного права
та права інтелектуальної власності

доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Сергєєва Діана Борисівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри правосуддя

Захист відбудеться «27» червня 2017 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал. № 12.

Автореферат розісланий «26» травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Сиза

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Прийняття у 1989 році міжнародною спільнотою Конвенції про права дитини стало початком формування концептуально нового правового механізму захисту неповнолітніх у кримінальному провадженні. В умовах становлення й розвитку України як демократичної, правової держави утвердження та забезпечення прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх набуває особливого значення. Зумовлено це тим, що в теоретичній і практичній площині новели регулювання процесуальних відносин у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх спричинили неоднозначність праворозуміння положень КПК України 2012 р., що в окремих випадках призводить до ускладнень в правозастосовній діяльності.

Згідно із статистичними даними, кількість злочинів, вчинених неповнолітніми, залишається значною, зокрема за останні 5 років їх зареєстровано 49530 і окремо 745 малолітніми, з яких 22463 (45,3 %) становлять тяжкі та особливо тяжкі злочини. Найбільш розповсюдженими є: крадіжки 30476 (61, 5%); грабежі 3990 (8%); незаконний обіг наркотичних засобів 2062 (4,1%), з яких 576 (27%) пов'язано з їх збутом; шахрайства 1415 (2,8%), розбої 881 (1,8%).

У контексті поставленої проблеми актуальним завданням науки кримінального процесу є напрацювання концептуального підґрунтя для аналізу та оцінки наявних нормативних новел та їх практичної реалізації і формування науково обґрунтованих пропозицій для удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, спрямованих на швидке, повне та неупереджене досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Теоретико-прикладні проблеми здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх завжди були й залишаються предметом пильної уваги вчених і практиків. Окремі аспекти цієї проблематики розкривались у працях Ю. П. Аленіна, А. Є. Голубова, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, О. О. Кочури, О. П. Кучинської, Є. Д. Лук'янчикова, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, Г. М. Омелянова, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, В. А. Рибальської, В. В. Романюка, О. Ю. Татарова, В. М. Трубнікова, Л. Д. Удалової, Т. Г. Фоміної, М. Є. Шумила, Н. С. Юзікової, О. О. Юхна, О. Г. Яновської, А. О. Ярового та ін. Віддаючи належне результатам наукових пошуків зазначених учених, варто констатувати, що певна частина з них була проведена до 2012 р. З часу прийняття чинного КПК України ці питання розглядались фрагментарно, без урахування його новел. На монографічному рівні цьому питанню присвячена праця В. В. Романюка «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» (2015 р.). Водночас, останні зміни до КПК України (понад 40) обумовили необхідність поглибленого аналізу запроваджених новел й існуючих проблем досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. Зазначене вимагає виявлення прогалин і недоліків у правовій регламентації досудового

розслідування кримінального провадження щодо вказаної категорії та розробки пропозицій щодо вдосконалення КПК України.

Таким чином, необхідність удосконалення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, недосконалість чинного кримінального процесуального законодавства, наявність колізій у правозастосуванні, недостатність наукових розробок у зазначеній сфері обумовлюють актуальність комплексного дослідження досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п.п. 2.8, 6.18, 7.3, 7.14, 7.16 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; п.п. 2.5, 7.6, 7.8 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2015–2019 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.04.2015 р. (протокол № 4), а також науково-дослідною темою Харківського національного університету внутрішніх справ «Наукове супроводження реформування системи кримінальної юстиції в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U008190). Тема дисертації затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 30.01.2015 р. протокол № 1 та уточнена 27.12.2016 р. протокол № 13.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є наукове вирішення теоретичних і прикладних завдань, пов'язаних із удосконаленням кримінальної процесуальної регламентації здійснення досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні *задачі*:

- з'ясувати історію становлення та розвитку законодавства щодо процесуального статусу неповнолітнього підозрюваного;
- висвітлити процесуальний статус неповнолітнього підозрюваного в кримінальному провадженні;
- визначити особливості міжнародних правових стандартів захисту неповнолітньої особи в кримінальному процесі;
- розкрити предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх;
- виокремити обставини, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного;
- охарактеризувати обставини, що сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення;
- встановити особливості провадження окремих слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього;
- висвітлити особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітніх;
- розкрити процесуальний порядок закінчення досудового розслідування

кримінальних проваджень щодо неповнолітніх;

– з'ясувати проблемні питання та надати пропозиції в частині удосконалення кримінального процесуального законодавства відносно досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням досудового розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Предметом дослідження є досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. *Історико-правовий метод* використано для ретроспективного аналізу періодизації розвитку законодавства щодо процесуального статусу неповнолітньої особи в кримінальному провадженні (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* застосовано під час дослідження національного законодавства, норм міжнародних правових актів з питань захисту неповнолітніх і практики його застосування (в усіх розділах); *системно-структурний метод* надав можливість розмежувати сутність досліджених правових категорій і явищ, їх елементів та формування понятійного апарату (в усіх розділах); *формально-юридичний метод* застосовано при розробленні науково обґрунтованих висновків і пропозицій щодо вдосконалення КПК України (розділи 2 та 3); *статистичний метод* забезпечив можливість охарактеризувати стан, рівень та динаміку узагальнених результатів державної статистичної звітності (розділи 2 та 3); *соціологічний метод* застосовано при проведенні анкетування (в усіх розділах). Обрані методи використано у взаємозв'язку, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність отриманих результатів.

Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії держави і права, кримінального процесу, кримінального права, криміналістики та ін.

Нормативно-правовою основою роботи є Конституція України, норми міжнародно-правових актів, законодавство України та інших країн, а також практика Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали вивчення 517 кримінальних проваджень, результати анкетування 1289 працівників правоохоронних органів (987 слідчих і 302 прокурорів) Київської, Одеської, Львівської, Харківської областей, статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції, Генеральної прокуратури України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також особистий практичний досвід роботи здобувача в органах МВС України та Національної поліції України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є комплексним дослідженням проблем правового регулювання, що виникають під час здійснення досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх. У результаті дисертаційного дослідження сформульовано

низку нових наукових положень та висновків, рекомендацій, пропозицій, запропонованих особисто здобувачем. Зокрема:

вперше:

- на підставі міжнародних правових стандартів у сфері захисту прав і свобод неповнолітніх осіб запропоновано здійснювати розгляд кримінальних проваджень щодо неповнолітніх у закритому засіданні, якщо до неповнолітнього застосовуються примусові заходи виховного характеру, а також заборонити розголошувати будь-яку інформацію, що може вказувати на особу неповнолітнього або його представника;

- обґрунтовано доцільність поділу обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, на дві групи: 1) обставини, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного; 2) обставини, що сприяють вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення;

- аргументовано доцільність законодавчого закріплення у КПК України вимоги щодо встановлення слідчим, прокурором у кримінальному провадженні причин та умов, що сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення;

- запропоновано доповнити главу 38 КПК України новою ст. 494-1 «Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх»;

удосконалено:

- вимоги до професійних якостей слідчих, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, зокрема він повинен мати стаж роботи у підрозділах поліції чи інших правоохоронних органах, пов'язаної з протидією злочинам серед дітей і неповнолітніх, не менше ніж 3 роки, необхідний рівень педагогічних і психологічних знань та постійно підвищувати кваліфікацію;

- визначення поняття встановлення обставин, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного, під якими запропоновано розуміти цілеспрямовану діяльність слідчого, прокурора, суду, що здійснюється у порядку, передбаченому КПК України, спрямовану на встановлення, вивчення, дослідження та оцінку сукупності даних, що найповніше характеризують неповнолітнього підозрюваного;

- запропоновано удосконалити положення ч. 2 ст. 27, ст. 62, 484, ч. 1 ст. 485, ч. 2 ст. 489, ч. 2 ст. 492 КПК України та ін.;

дістали подальший розвиток:

- наукові позиції стосовно історичної періодизації процесуального статусу неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному процесі;

- розроблені науковцями підходи до розмежування понять «малолітній» та «неповнолітній»;

- пропозиції щодо необхідності застосування до неповнолітнього підозрюваного, як альтернативи триманню під вартою, поміщення до приймачника-розподільника, передача під нагляд батьків, опікунів, піклувальників чи адміністрації дитячої установи, а за наявності матеріальних

можливостей – обрання застави за рахунок батьків та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *законотворчому процесі* – при вдосконаленні КПК України та в процесі розроблення відомчих нормативно-правових актів (акт впровадження в діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України від 20.03.2017 р.);

– *правозастосовній діяльності* – для використання в практичній діяльності слідчих та інших підрозділів Національної поліції, підготовки методичних рекомендацій, проведення занять у системі службової підготовки (акти впровадження в практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України від 16.02.2017 р.; Головних управлінь Національної поліції: у Львівській області від 17.01.2017 р., у Харківській області від 07.12.2017 р., у Одеській області від 12.01.2017 р.; у прокуратурі Харківської області від 10.01.2017 р.);

– *навчальному та науково-дослідному процесі* – для підготовки підручників, навчальних посібників, лекцій, навчальних програм, а також під час проведення занять з дисциплін «Кримінальний процес», «Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб», «Проблеми досудового розслідування», «Прокурор у кримінальному провадженні» та ін., а також для подальших наукових досліджень проблем здійснення досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх (акти впровадження Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 16.02.2017 р.; Національної академії внутрішніх справ від 12.01.2017 р.; Харківського національного університету внутрішніх справ від 03.01.2017 р.; Львівського державного університету внутрішніх справ від 10.02.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Актуальні правові питання сьогодення в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 2015 р.), «Актуальні проблеми досудового розслідування» (м. Київ, 2015 р.), «Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 2016 р.), «Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв’язання» (м. Харків, 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в п’яти наукових статтях, з яких чотири опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну статтю – у науковому виданні іноземної держави, та чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 298 сторінок, з них основного тексту – 208 сторінок, список використаних джерел складається з 336 найменувань і займає 35 сторінок, додатки розміщено на 55 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами та темами, розкрито мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів і публікації.

Розділ 1 «Процесуальний статус неповнолітнього підозрюваного в кримінальному процесі» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Історичні аспекти процесуального статусу неповнолітнього підозрюваного»* встановлено, що суттєвий вплив на законодавчу регламентацію процесуального статусу неповнолітнього підозрюваного було здійснено з прийняттям Статуту кримінального судочинства 1864 р., у якому вперше передбачалось залучення до участі в суді законних представників неповнолітнього та розгляду провадження в закритому судовому засіданні. Додатковою гарантією від незаконного кримінального переслідування стала вимога про обов'язкову участь захисника. У подальшому такі нововведення були закріплені в КПК 1922, 1924, 1958 рр. Найбільш удосконалена регламентація кримінальних проваджень щодо неповнолітніх набула в КПК України 1960 р., який 30 серпня 1971 р. було доповнено окремою главою 36 «Особливості провадження у справах про злочини неповнолітніх». Концептуально новий етап пов'язано з прийняттям у 2012 р. КПК України, у якому передбачено главу 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», яку віднесено до розділу VI «Особливі порядки кримінального провадження». Сучасна модель має суттєві відмінності: урегульований порядок проведення комплексної психолого-психіатричної та психологічної експертизи; з'ясування умов життя та виховання, а порядок застосування примусових заходів виховного характеру виділено в окремий параграф. Констатовано, що такі новели зумовлені спадковістю тенденцій розвитку законодавства.

У *підрозділі 1.2 «Неповнолітній підозрюваний як учасник кримінального провадження»* з'ясовано, що на відміну від інших галузей права, у кримінальному процесі низка проблемних питань, пов'язаних із дієздатністю неповнолітнього, не набула належної теоретичної розробки та законодавчого врегулювання. Неповнолітній підозрюваний набуває процесуальні права та обов'язки з моменту повідомлення про підозру. Важливою частиною захисту прав неповнолітнього підозрюваного є залучення із самого початку проведення досудового розслідування захисника та законного представника, що покладає на слідчого, прокурора обов'язок поінформувати зазначених осіб про сутність і характер підозри. При цьому неповнолітній наділений правом клопотати про усунення законного представника у разі, якщо дії чи інтереси останнього суперечать інтересам неповнолітнього.

Аргументовано, що визначення віку дієздатності неповнолітніх підозрюваних у кримінальному провадженні пов'язано з поняттями «шкода», «відшкодування (компенсація) шкоди» та «цивільний позов». Запропоновано внести зміни до ст. 62

«Цивільний відповідач» КПК України, у якій до переліку учасників провадження включити осіб, які за законом несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану суспільно небезпечними діями неповнолітніх, що передбачено ст. 1178, 1179, 1180, 1181 Цивільного кодексу України.

Обґрунтовано доцільність закріплення підвищених вимог до професійних якостей слідчих, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх: слідчий повинен мати стаж роботи в органах досудового розслідування не менше ніж 3 роки або досвід роботи в правоохоронних органах, пов'язаної з профілактикою і протидією злочинів серед неповнолітніх, а також необхідний рівень педагогічних і психологічних знань, періодично проходити підвищення кваліфікації.

У підрозділі 1.3 «Міжнародні правові стандарти захисту неповнолітньої особи в кримінальному процесі» встановлено, що першим міжнародним правозахисним інструментом захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх у кримінальному процесі стала Декларація прав дитини 1924 р. Результатом подальшого розвитку міжнародного правового регулювання захисту прав неповнолітніх у сфері кримінального судочинства стало прийняття низки правових актів. Їх генезис здійснено з урахуванням приналежності до загальних і спеціальних міжнародних документів. Особливу увагу акцентовано на спеціальних міжнародно-правових актах захисту неповнолітніх у сфері кримінального судочинства, а саме: Декларації прав дитини від 20.11.1959 р., Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., Мінімальних стандартних правил ООН від 29.11.1985 р. та ін. З'ясовано, що на сьогодні більшість міжнародних документів ратифіковані Україною, що покладає на владу обов'язок у повному обсязі привести національне законодавство у відповідність до їх норм. Запропоновано доповнити: 1) ч. 2 ст. 27 КПК України додатковим пунктом 6, який викласти в такій редакції: «проводити в закритому засіданні, якщо до неповнолітньої особи застосовуються примусові заходи виховного характеру»; 2) ст. 484 КПК України доповнити додатковою частиною 5, яку викласти у такій редакції: «Під час кримінального провадження забороняється розголошувати будь-яку інформацію, що може вказувати на особу неповнолітнього або його представника. Доступ до матеріалів кримінального провадження щодо неповнолітніх особами, які не беруть в ньому участь, не дозволяється».

Розділ 2 «Доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх» проаналізовано точки зору вчених щодо поняття та структури предмета доказування у кримінальному процесі. Досліджено співвідношення обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, із предметом доказування, регламентованим ст. 91 КПК України. Аргументовано, що перелік обставин, що підлягає встановленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх є уточнюючим порівняно із загальним предметом доказування. Наголошено, що

детальна регламентація предмета доказування у цій категорії проваджень є важливою гарантією повного та неупередженого дослідження обставин вчиненого злочину, особи, забезпечення виховного впливу. Обґрунтовано поділ обставин, що підлягають встановленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, на дві групи: 1) обставини, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного; 2) обставини, що сприяють вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення. Констатовано, що серед обставин, які підлягають встановленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, не передбачено обов'язку слідчого, прокурора виявляти причини та умови вчинення злочину. Визначено сутність термінів «причини» та «умови» вчинення неповнолітнім кримінального правопорушення. Запропоновано ч. 1 ст. 485 КПК України доповнити додатковим пунктом 5: «Причини та умови вчинення кримінального правопорушення».

У підрозділі 2.2 *«Встановлення обставин, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного»* виділено п'ять елементів, що стосуються вивчення такої особи: 1) забезпечення процесуального порядку досудового розслідування (кримінальне процесуальне спрямування); 2) правильне застосування кримінально-правових норм (кримінально-правове спрямування); 3) вирішення слідчим тактики досудового розслідування (криміналістичне спрямування); 4) запобігання злочинності (кримінологічне спрямування); 5) ефективне застосування виправно-виховних заходів (пенітенціарне спрямування). В основу пізнавального процесу особи неповнолітнього підозрюваного покладено такі процесуальні вимоги: 1) пізнання здійснюється уповноваженою особою (слідчим, прокурором); 2) заходи щодо вивчення неповнолітнього підозрюваного проводяться з використанням передбачених форм і методів; 3) збирання інформації здійснюється з урахуванням дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Запропоновано під встановленням обставин, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного, розуміти цілеспрямовану діяльність слідчого, прокурора, що здійснюється у порядку, передбаченому КПК України, спрямованої на встановлення та дослідження сукупності даних, що найповніше характеризують неповнолітнього підозрюваного.

У підрозділі 2.3 *«Вивчення обставин, що сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення»* встановлено, що між умовами життя і виховання неповнолітнього та обставинами, що сприяли вчиненню злочину, є виражений органічний зв'язок. Наголошено, що детальне вивчення особи неповнолітнього підозрюваного, умов його життя та виховання дозволяє визначити причини негативного впливу, на підставі чого розвиваються кримінально-спрямовані схильності, що призвели до вчинення злочину. Акцентовано увагу, що слідчому необхідно збирати докази не тільки відносно обставин вчинення злочину, але й можливої ролі дорослого у втягуванні неповнолітнього у злочинну діяльність або схиляння його до злочину. Встановлення дорослих підбурювачів та співучасників є одним із найбільш важливих і складних завдань. Як свідчить вивчення 517 кримінальних

проваджень і анкетування, у кожному третьому провадженні щодо неповнолітніх спостерігається активна роль дорослих у втягуванні в злочинну діяльність, зокрема за 2012-2016 рр. до відповідальності притягнуто 3193 дорослих осіб за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність і крім цього 236 малолітніх за втягнення у заняття жебрацтвом.

Розділ 3 «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Провадження окремих слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього підозрюваного»* зазначено, що КПК України не містить правових положень, що визначають специфіку початку досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх, а також щодо проведення слідчих (розшукових) дій у порівнянні з дорослими підозрюваними. Аргументована доцільність під час допиту неповнолітнього підозрюваного, який відстає в психічному розвитку, залучати не тільки педагога, а й психолога, які зможуть більш кваліфіковано оцінити відомості та причини затримки розумового розвитку неповнолітнього. Із урахуванням цього слідчому, прокурору необхідно диференціювати запитання, тематику допиту, беручи при цьому до уваги особливості пізнавальної сфери допитуваного. Констатовано, що участь одного психолога в тому ж самому провадженні щодо неповнолітніх, які мають різний процесуальний статус, є недоцільним. Як виняток, обґрунтована доцільність у випадку розслідування тяжких та особливо тяжких, багатоепізодних, групових і резонансних кримінальних правопорушень встановлення тривалості допиту неповнолітнього підозрюваного не більше восьми годин на день з перервою після кожної години. Акцентовано, що участь захисника неповнолітнього сприяє ефективному захисту його прав, свобод та законних інтересів. Залучення захисника обов'язково повинно відбуватися у кожній процесуальній дії за участю неповнолітнього, але не з часу, коли з'явилися документальні свідчення про «неповноліття», а з моменту, коли у слідчого виникли сумніви у підтвердженні повноліття.

У підрозділі 3.2 *«Особливості застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження щодо неповнолітнього підозрюваного»* проаналізовано порядок застосування до неповнолітніх заходів забезпечення кримінального провадження. Своєчасний виклик і інформування неповнолітнього підозрюваного про провадження слідчої (розшукової) дії за його участю підлягає обов'язковому підтвердженню з боку батьків або інших законних представників. Особливістю виклику неповнолітнього підозрюваного від дорослого підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення є те, що повістку обов'язково необхідно вручати не йому безпосередньо, а його батькам, особам, які їх замінюють, а у разі їх відсутності – дорослим членам родини. Наголошено, що враховуючи вимоги міжнародно-правових актів щодо захисту прав неповнолітніх підозрюваних, варто досить обережно і диференційовано ставитись до обрання запобіжних заходів. Доцільно частіше застосовувати альтернативні їх види: поміщення до приймальника-розподільника; передачу неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів,

піклувальників або адміністрації дитячої установи. Визначено вимоги до клопотання про поміщення неповнолітнього підозрюваного до приймальника-розподільника. Запропоновано ч. 2 ст. 492 КПК України доповнити додатковим положення, яке викласти в такій редакції «...під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого суди повинні розглянути питання про можливу його передачу під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи». Аргументована доцільність, як альтернативи триманню під вартою, при наявності матеріальних можливостей застосовувати заставу за рахунок батьків чи інших законних представників, адже вона є менш суворим запобіжним заходом. Зумовлено це тим, що за у 2014-2016 рр. до неповнолітніх підозрюваних застава була обрана лише один раз, у той час як тримання під вартою застосовано в 369 випадках.

У підрозділі 3.3 *«Процесуальний порядок закінчення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми»* вказується, що закінчення досудового розслідування є заключним етапом розслідування, у процесі якого слідчий разом з прокурором аналізує, оцінює сукупність зібраних доказів та приймає кінцеве процесуальне рішення, визначаючи, що його завдання і мета досягнуті. Запропоновано авторське визначення поняття закриття кримінального провадження щодо неповнолітніх, під яким пропонується розуміти форму закінчення особливого порядку кримінального провадження, що здійснюється уповноваженими органами та посадовими особами згідно з визначеними у законі підставами у зв'язку з неможливістю подальшого його продовження. Підкреслено, що ця форма відіграє роль юридичного факту виконання завдань кримінального провадження, відображеного у підсумковому рішенні, яке забезпечує реалізацію засад кримінального провадження. Це повинно забезпечуватися при диференціації кримінальної процесуальної форми в напрямі гарантування прав, свобод та законних інтересів неповнолітнього. За результатами дослідження і анкетування акцентовано увагу на доцільності більш поширеного прийняття рішень у формі складання клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру. Запропоновано доповнити КПК України додатковою ст. 494-1 з такою назвою *«Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх»*.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні процесуального порядку здійснення досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі.

1. З'ясовано, що формування законодавства щодо правового статусу

неповнолітніх постійно відзначалось нововведеннями, що було зумовлено подальшим розвитком державності. Запроваджені положення у історичному процесі постійно розвивали принцип індивідуалізації та пом'якшення покарання щодо неповнолітніх. У результаті дослідження виділено 4 найбільш суттєві етапи, на яких законодавчі зміни зумовлено прийняттям: 1) Статуту кримінального судочинства 1864 р.; 2) КПК 1922, 1927 рр.; 3) КПК України 1960 р.; 4) КПК України 2012 р. Сучасний етап характеризується запровадженням додаткових правових гарантій прав і свобод неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення.

2. Висвітлено і обґрунтовано висновок, що процесуальний статус неповнолітніх підозрюваних як учасників кримінального провадження пов'язаний зі встановленням віку кримінальної відповідальності, з урахуванням якого законом їх розподілено на 3 категорії: безумовно некарані (до 14 р.), відповідальних за деякі види тяжких чи особливо тяжких злочинів (14-16 рр.) та ті, які підлягають кримінальній відповідальності на загальних підставах (після досягнення 16 р.). У кримінальному провадженні неповнолітній підозрюваний має особливе правове положення, оскільки крім загальних процесуальних гарантій захисту прав, свобод і законних інтересів його наділено додатковими (спеціальними).

3. Визначено, що з початку XX ст. міжнародною спільнотою все більше звертається увага на проблему захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх у сфері кримінального судочинства. З цього часу правовий інститут захисту прав неповнолітніх увійшов до міжнародної системи. У наш час поняття «неповнолітній» вживається у більшості національних законодавств країн світу, але поряд із ним застосовуються такі синоніми як: «дитина», «підліток», «частково дієздатний» та ін. Це обумовлено особливостями правового захисту неповнолітніх, які визначаються їх психофізіологічними й соціальними якостями, що необхідно знати і враховувати з метою правильного правозастосування.

4. Розкрито перелік обставин, який підлягає встановленню у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених неповнолітніми, визнається уточнюючим порівняно із загальним предметом доказування. Детальна регламентація предмета доказування у цій категорії кримінальних проваджень є гарантією повного дослідження обставин вчиненого злочину, особи неповнолітнього правопорушника, забезпечення виховного впливу кримінального процесу. Правильне визначення предмета доказування сприяє швидкому, повному та неупередженому досудовому розслідуванню і судовому розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, винесенню правосудного рішення, посиленню гарантій забезпечення прав, свобод та законних інтересів таких учасників кримінального процесу, захисту неповнолітньої особи від незаконної та необґрунтованої підозри, обвинувачення чи засудження, необґрунтованого обмеження її прав і свобод. Встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення, повинно бути одним із напрямів

процесуальної діяльності слідчого, прокурора, суду, оскільки позначаються на встановленні елементів складу злочину, форми вини, обставин, що характеризують особу, та процесу профілактики серед неповнолітніх.

5. Виокремлені обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, запропоновано поділити на дві групи: 1) обставини, що характеризують неповнолітнього підозрюваного; 2) обставини, що сприяють вчиненню неповнолітнім кримінального правопорушення. Виділено п'ять завдань, спрямованих на вивчення особи неповнолітнього підозрюваного: 1) правильне застосування кримінально-правових норм; 2) забезпечення процесуального порядку досудового розслідування; 3) вирішення слідчим тактичних завдань під час досудового розслідування; 4) запобігання злочинності; 5) ефективне застосування виправно-виховних заходів. Пізнавальний процес здійснюється уповноваженою особою за допомогою дій та заходів щодо вивчення особи неповнолітнього підозрюваного, які проводяться з використанням передбачених законом форм і методів. При цьому збирання інформації здійснюється з урахуванням дотримання прав, свобод та законних інтересів неповнолітнього і інших учасників кримінального провадження.

6. Охарактеризовано і визначено, що вчиненню неповнолітнім злочину безпосередньо сприяють певні умови його життя і виховання, між чим є виражений органічний зв'язок. Детальне вивчення морально-побутових умов сім'ї, обстановки у школі чи іншому навчальному закладі, ставлення неповнолітнього до навчання, взаємин з педагогами, однолітками, вплив субкультури та ін. дозволяє визначити причини негативного впливу на нього та формування кримінальної схильності. Наголошено, що слідчому необхідно ретельно збирати докази не тільки відносно обґрунтованості підозри неповнолітнього, але й встановлення можливої ролі дорослого у втягуванні або схиланні до вчинення злочину. Встановлення підбурювачів та інших співучасників злочину є одним з найбільш важливих та складних завдань, оскільки за результатами дослідження і вивчених 517 кримінальних проваджень, у кожному третьому із них спостерігається особливо активна роль дорослого у вчиненні злочину.

7. Встановлено особливості провадження окремих слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього. Запропоновано під слідчими (розшуковими) діями у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх розуміти процесуальні дії, перелік яких передбачено КПК України, що проводяться із забезпеченням прав неповнолітнього і особливого правового охоронного режиму, обумовленого віковою, біологічною, фізіологічною та психологічною специфікою неповнолітніх осіб. Аргументовано, що окремих специфічних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, за винятком загальних, визначених у КПК України відносно здійснення процесуальних дій, не передбачено. Визначено, що проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього підозрюваного має свої процесуальні особливості, зокрема, обов'язковим є залучення під час їх проведення захисника, законного

представника, педагога, психолога або лікаря. З метою усунення прогалини кримінального процесуального законодавства, обґрунтовано й запропоновано главу 22 «Повідомлення про підозру» чинного КПК України доповнити додатковою ст. 279–1 «Допит підозрюваного», яку викласти у наступній редакції: «Слідчий зобов'язаний допитати підозрюваного негайно після його явки або приводу, але не пізніше 24 години після повідомлення йому про підозру». Крім цього, ст. 490 КПК України «Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого» також доповнити положенням з аналогічним змістом. Обґрунтована доцільність внесення змін до п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України в частині наділення права щодо виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій, крім оперативних підрозділів, передбачених законом, додатково й структурних підрозділів ювенальної превенції Національної поліції.

8. Встановлено, що до неповнолітніх підозрюваних можуть бути застосовані не всі заходи забезпечення кримінального провадження, передбачені в КПК України. Зокрема, як правило, накладення грошового стягнення (крім випадку наявності грошових коштів, які належать безпосередньо неповнолітньому), тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (крім права на управління транспортними засобами, керування якими передбачено з 16 років), відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна та арешт майна (крім випадку наявності таких речей, документів та майна у безпосередньому володінні неповнолітнього) до неповнолітніх підозрюваних, які вчинили кримінальне правопорушення, не застосовуються. Найбільш розповсюдженим заходом забезпечення кримінального провадження, який застосовується до неповнолітніх, є виклик слідчим, прокурором. При цьому такий виклик доречно здійснювати не безпосередньо неповнолітньому, а його батькам або іншим законним представникам або особам, які їх замінюють. Суттєвою відмінністю є застосування запобіжних заходів до такої категорії осіб у порівнянні з дорослими. Встановлено, що згідно вимог міжнародно-правових актів стосовно більш уважного та правового охоронного режиму до неповнолітніх, в країні спостерігається тенденція до щорічного зменшення застосування запобіжних заходів до такої категорії осіб у кримінальних провадженнях. Так, у 2014 році запобіжні заходи обирались щодо 1229 неповнолітніх підозрюваних, у 2015 році відповідно до 939, а у 2016 році щодо 664 неповнолітніх. За результатами дослідження та анкетування 987 слідчих та 302 прокурорів з'ясовано, що найбільш ефективним запобіжним заходом, який доцільно застосовувати щодо неповнолітнього, є передача під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, адміністрації дитячої установи, оскільки ці запобіжні заходи мають більший ефективний, стримуючий та виховний вплив на неповнолітнього, ніж такі види запобіжних заходів як: особисте зобов'язання, особиста порука, домашній арешт та застава.

9. Розкрито процесуальний порядок закінчення досудового розслідування кримінальних провадження щодо неповнолітніх. Встановлено, що згідно

чинного кримінального процесуального законодавства України кримінальне провадження може закінчуватись прийняттям передбачених законом рішень: закриттям кримінального провадження; зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; зверненням до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру. З'ясовано, що окремим, притаманним лише для закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, є рішення про складання та направлення до суду клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру. Це підтверджує особливе, дбайливе ставлення держави та законодавця до неповнолітніх, надаючи їм можливість виправитись без застосування до них реальної міри покарання. Враховуючи специфіку кримінального провадження щодо неповнолітніх, запропоновано частіше застосовувати до них примусові заходи виховного характеру, оскільки у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування за період 2012-2016 рр. таке рішення приймалося лише у 2292 (4,2%) кримінальних провадженнях, що є недостатнім, адже до суду від загальної кількості кримінальних проваджень найбільше з них (64,6%) направляється з обвинувальними актами. З'ясовано, що клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру складається з таких же частин як і обвинувальний акт, але має свої особливості. Обґрунтовано, що у такому клопотанні додатково повинно бути вказано: 1) відомості, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного; 2) обґрунтування можливості його виправлення без застосування кримінального покарання; 3) умови та підстави застосування примусових заходів виховного характеру; 4) конкретний вид заходу виховного характеру, який доцільно застосувати. За результатами проведеного дослідження запропоновано авторське визначення поняття «Процесуальний порядок закінчення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми», а також доповнення до чинного КПК України з дослідженого питання.

10. З'ясовано проблемні питання та надано пропозиції в частині удосконалення положень чинного КПК України, зокрема, ч. 2 ст. 27, п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 41, ст. 62, ч. 1 ст. 209, ч. 2 ст. 284, ст. 484, ч. 1 ст. 485, ч. 2 ст. 489, ст. 490, ч. 2 ст. 492 КПК України та інші, а також КПК України доповнити додатковими статтями: ст. 279–1 «Допит підозрюваного»; ст. 494-1 «Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вакуленко О. Ф. Про окремі аспекти генезису визначення та використання поняття неповнолітньої особи у кримінальному провадженні / О. Ф. Вакуленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Том 4. – С. 172–174.

2. Вакуленко О. Ф. Проблеми застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх / О. Ф. Вакуленко // Науковий вісник Національної академії

внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 91–99.

3. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти проведення допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні / О. Ф. Вакуленко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2016. – № 1. – С. 149–152.

4. Вакуленко А. Ф. Отдельные вопросы применения международных правовых стандартов защиты прав несовершеннолетних в уголовном производстве Украины / А. Ф. Вакуленко // Право и Закон. Международный научно-практический журнал Киргизской республики. – 2016. – № 2. – С. 77–82.

5. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти кримінального і кримінального процесуального регулювання та застосування у правозастосовній діяльності примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх / О. Ф. Вакуленко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 185–190.

6. Вакуленко О. Ф. Захист прав неповнолітніх при застосуванні окремих видів запобіжних заходів / О. Ф. Вакуленко // Актуальні правові питання сьогодення в умовах євроінтеграції України: матеріали Програми загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної конференції (м. Київ, 15 травня 2015 р.). – МВС України, Національна академія внутрішніх справ. – 2015. – С. 155–159.

7. Вакуленко О. Ф. Процесуальні особливості захисту неповнолітнього підозрюваного / О. Ф. Вакуленко // Актуальні проблеми досудового розслідування: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 1 липня 2015 р.). – МВС України, Національна академія внутрішніх справ. – 2015. – С. 17–21.

8. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти захисту прав, свобод та законних інтересів неповнолітньої особи у кримінальному провадженні / О. Ф. Вакуленко // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 квітня 2016 р.). – Одеса: ОДУВС, 2016. – С. 24–25.

9. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти реалізації повноважень Головного слідчого управління Національної поліції України по підвищенню ефективності діяльності регіональних слідчих підрозділів при розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх / О. Ф. Вакуленко // Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 23 листопада 2016 р.). – Харків: ХНУВС, 2016. – С. 38–42.

АНОТАЦІЯ

Вакуленко О. Ф. Досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Міністерство освіти і науки України. – Київ,

2017.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних і прикладних проблем здійснення досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх. Такий вид провадження розглядається як особливий різновид кримінальної процесуальної діяльності. З'ясовано генезис та особливості процесуального статусу неповнолітньої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Визначено особливості міжнародних правових стандартів захисту неповнолітньої особи в кримінальному провадженні. Розкрито предмет доказування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Виокремлено обставини, що характеризують особу неповнолітнього, та ті, що сприяли вчиненню ним злочину. Встановлено особливості провадження окремих слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього. Висвітлено особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Розкрито процесуальний порядок закінчення досудового розслідування даної категорії проваджень. Сформульовано низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства України у межах предмета дослідження.

Ключові слова: кримінальна процесуальна діяльність, досудове розслідування, кримінальне провадження щодо неповнолітніх, захист прав і свобод неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, міжнародні правові стандарти захисту прав неповнолітнього, імплементація, удосконалення, забезпечення гарантій.

АННОТАЦИЯ

Вакуленко А. Ф. Досудебное расследование уголовных производств в отношении несовершеннолетних. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических проблем ведения уголовных производств в отношении несовершеннолетних. Исследовано генезис законодательства и статуса несовершеннолетнего подозреваемого. В историческом аспекте определены отдельные этапы законодательной деятельности и ее совершенствование по настоящее время. В результате исследования выделено 4 наиболее существенные этапы, на которых законодательные изменения обусловлено принятием: 1) Устава уголовного судопроизводства 1864 г.; 2) УПК 1922, 1927 гг.; 3) УПК Украины 1960 г.; 4) УПК Украины 2012 г. Современный этап характеризуется введением дополнительных правовых гарантий прав и свобод несовершеннолетних, совершивших уголовное преступление. Исследуемый вид уголовного производства рассматривается как особая разновидность

уголовно процессуальной деятельности. Исследованы международно-правовые стандарты и акты в сфере защиты прав несовершеннолетнего, которые динамичны в своем развитии, имеют обобщающий характер и требуют дальнейшей имплементации в национальное законодательство в целях совершенствования положений УПК Украины, обеспечения гарантий и особенной защиты. Определено, что с начала XX века международным сообществом все больше обращается внимание на проблему защиты прав, свобод и законных интересов несовершеннолетних в сфере уголовного судопроизводства. С этого времени правовой институт защиты прав несовершеннолетних вошел в международную систему. Раскрыт предмет доказательства в уголовном производстве в отношении несовершеннолетних. Обосновано разделение обстоятельств, которые характеризуют личность несовершеннолетнего и которые способствовали совершению ним преступления. Выделено пять основных элементов, которые касаются изучения личности несовершеннолетнего подозреваемого. Обобщены процессуальные требования к познавательному процессу личности несовершеннолетнего. Определены особенности ведения отдельных следственных (розыскных) действий с участием несовершеннолетних. Предложено под следователями (розыскными) действиями в уголовном производстве в отношении несовершеннолетних понимать процессуальные действия, перечень которых предусмотрен УПК Украины, проводимых с обеспечением прав несовершеннолетнего и особого правового охранного режима, обусловленного возрастной, биологической, физиологической и психологической спецификой несовершеннолетних. Определено, что проведение следственных (розыскных) действий с участием несовершеннолетнего подозреваемого имеет свои процессуальные особенности, в частности, обязательным является привлечение во время их проведения защитника, законного представителя, педагога, психолога или врача. Обращено внимание на необходимость своевременного информирования несовершеннолетнего подозреваемого о проведении с ним следственных действий и подтверждения об этом. Обоснована целесообразность допроса несовершеннолетнего с участием не только педагога, но и психолога. Аргументирована позиция о более широком применении альтернативных видов мер пресечения: помещение в приемник – распределитель, передача несовершеннолетнего под надзор родителей, опекунов. Проанализирован процессуальный порядок окончания уголовного производства и предложено главу 38 УПК Украины дополнить статьей 494-4 «Окончание досудебного расследования в уголовном производстве относительно несовершеннолетних». Сформулированы предложения по совершенствованию ряда положений УПК Украины.

Ключевые слова: уголовно процессуальная деятельность, досудебное расследование, уголовное производство в отношении несовершеннолетних, защита прав и свобод несовершеннолетнего подозреваемого, обвиняемого, международные правовые стандарты защиты прав несовершеннолетних, имплементация, совершенствование, обеспечение гарантий.

SUMMARY

Vakulenko A.F. Pretrial investigation of criminal proceedings against minors. – *Manuscript*.

The dissertation for the scientific degree of candidate of science, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operation and Search Activity. – Kyiv National Taras Shevchenko University. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to complex research of theoretical and practical problems of implementation of pre-trial investigation of criminal proceedings against minors. This type of procedure is considered as a special kind of criminal procedural activities. The genesis and features of the procedural status of a minor who has committed a criminal offense was found. The features of international legal standards of a minor in criminal proceedings were identified. The subject of proof in criminal proceedings against minors was revealed. In the dissertation the circumstances that characterize the personality of a minor, and those who contributed to the commission of a crime were determined. The author researched the peculiarities of specific investigative proceedings (search) actions involving minor and the peculiarities of application of the measures of the criminal proceedings. The author exposed procedural order of ending of the preliminary investigation proceedings of this category of criminal cases. The dissertation contents theoretical statements and recommendations that correspond to requirements of scientific novelty and are important for science and law enforcement activity.

Key words: criminal procedural activities, pre-trial investigation, criminal proceedings against minors, protection of rights and freedoms of the juvenile suspect, international legal standards for the protection of minors, implementation, improvement, guaranteeing.